

Silent books II

Att använda textlösa bilderböcker för att
träna språk och kommunikation

Rapport från en uppföljning

Utgiven av Ibby med stöd av Kulturrådet. Ny förkortad upplaga 2025, med hjälp av Lynn Alpberg som är bibliotekarie på Stockholms stadsbibliotek.

Särskilt tack till Regionbiblioteket, Region Jönköpings län, biblioteken i Knivsta, Sundsvall, Nässjö och Taberg samt alla som generöst låtit sig intervjuas.

Text: Cay Corneliuson

Illustrationer: Kristina Alfonsdotter, www.alfonsdotter.se

© Författaren och Ibby Sverige

Boken får kopieras och användas i pedagogiskt arbete, dock ej i kommersiellt syfte- får ej kopieras och säljas vidare.

Silent Books II

Att använda textlösa bilderböcker för att träna språk och kommunikation

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 1. 0 Bakgrund sid.4
 - 1.1 Silent books i sverige sid.4
- 2 0 Vad är silent books? S.5
 - 2.1 Textlösa bilderböcker ser olika ut sid. 5
 - 2.2 ...skapar ett aktivt förhållningssätt sid. 6
 - 2.3 ...tränar bildanalys sid. 7
 - 2.4 ...ger språkträning... sid. 7
 - 2.5 ...underlättar språkinläring sid. 8
 - 2.6 ...kan skapa osäkerhet sid. 8
 - 2.7 ...stärker jämlik läsning... sid. 9
 - 2.8 ...förändrar pedagogens roll... Sid. 9
 - 2.9 Att läsa bilder är det att läsa? Sid. 9
 - 2.10 Bilderböcker ger konstnärlig upplevelse sid. 10
 - 2.11 Utgivning sid. 10
- 3 0 Praktiskt arbete med Silent books, sid. 11
 - 3.1 Introduktion till intervjuerna, sid. 11
 - 3.2 Förskolan/biblioteket, Sundsvall, sid. 11
 - 3.3 Vretens förskola, Sundsvall, sid. 13
 - 3.4 Storkens förskola, Sundsvall, sid. 14
 - 3.5 Förskolan, Knivsta, sid. 17
 - 3.6 Sexårsgrupp, Knivsta, sid. 18
 - 3.7 Språkförskolan Bamse, Stockholm, sid. 20
 - 3.8 Personer med afasi, Taberg, sid. 21
 - 3.9 Anpassad gymnasieskola, Nässjö, sid. 25
 - 3.10 Migrantmammor, Skellefteå, sid. 26
- 4.0 Summering, sid. 30
- 5.0 Referenslitteratur, sid. 30
 - 5.1 Boktips, sid. 31

1. Silent Books

Att använda textlösa bilderböcker för att träna språk och kommunikation

1.1 Bakgrund

Begreppet Silent Books har använts sedan ett projekt med textlösa bilderböcker startades på Lampedusa 2012. Det har väckt intresse runtom i världen, och också i Sverige. Syftet var från början att kunna använda en bilderbok i mångspråkiga grupper där samtal om innehållet kunde spira även om deltagarna talade olika språk. Det svenska projektet har visat att sättet att använda en textlös bilderbok tillsammans med en grupp för att stimulera språk och kommunikation, eller ge tillgång till en litterär upplevelse oavsett språktillhörighet, verkar vara applicerbart på många olika grupper oavsett ålder eller egenskaper.

Barnrättskonventionen slår bland annat fast att alla barn har rätt till lek, vila, fritid och utbildning. Bibliotekarierna på Lampedusa fortsätter sitt läsfrämjande arbete i barnrättskonventionens anda och har i många år nu ordnat läs-workshoppar och andra aktiviteter som hjälper barn att hitta till läsning och litteratur. Arbetet, som organiseras av Ibby Italia, sker i samarbete med skolan och förekommer också på gator och torg. Volontärer från hela världen kommer på besök för att delta.

1.2 Silent Books i Sverige

Ibby Sverige beslutade 2015 att påbörja ett projekt där ordlösa bildberättelser användes. Syftet var detsamma som i Italien, att erbjuda nyanlända barn och ungdomar tillgänglig litteratur och utveckla metoder för att möta barn som talade olika språk. Arbetet skulle vara ett samarbete mellan folkbibliotek och flyktinganläggningar. Syftet med att engagera folkbiblioteken var att ge projektet långsiktighet och visa vägen till folkbiblioteket. Samarbete etablerades i sex kommuner: Arvika, Botkyrka, Norberg, Norrtälje, Sandviken, Stockholm och Strängnäs.

Flera folkbibliotek, läns- och regionbibliotek har sedan tagit initiativ till att sprida arbetssättet vidare. Framförallt har det gällt förskolan men aktiviteter finns även för skolbarn och andra kategorier med olika språksvårigheter - mest har det gällt språkstimulering för nyanlända. I den här uppföljningen är förskolebarn, förskolebarn med speciella språksvårigheter, sexårsgrupper, personer med afasi, elever i gymnasiesärskolan, och migrantkvinnor som tränar svenska, representerade.

Frågorna som ställs följer samma mönster, så kallade semistrukturerade intervjuer, och samtalen spelades in. Alla de utskrivna intervjuerna har sedan godkänts av deltagarna.

”...det är bilderna som
huvudsakligen bär
budskapet i boken”

2. Vad är Silent Books?

Textlösa bilderböcker utgör en väl avgränsad grupp inom bilderboksgenren, men det finns inte mycket forskning som beskriver dem och deras läsare, inte heller finns någon vedertagen definition. Men en formulering som alla verkar kunna vara överens om är att: det är bilderna som huvudsakligen bär budskapet.

Evelyn Arizpe skriver i boken *Picturebooks* (1) att forskningen visar att ordlösa bilderböcker kan spela en viktig roll när det gäller att utveckla litteracitet, men att föräldrar och lärare ofta varit misstänksamma. Antagligen beror det på att frånvaron av text skapar osäkerhet; kan de verkligen vara pedagogiska redskap för språkutveckling, utan text? Att utgivningen varit så sparsam tyder också på att förläggare har varit tveksamma.

I sin uppsats *Wordless Picturebooks - in Practice and Theory* (2) beskriver Malin Åberg, lärare i bland annat svenska som andraspråk, att hon tycker att Silent Books går bra att anpassa till vilka grupper som helst egentligen. Hon menar att studenterna använder sina egna erfarenheter och kunskaper när de tolkar bilderna, och att de, när de delar tankar om bilderna, hjälper varandra till bättre förståelse. Processen att tolka bilderna blir en övning i kritiskt tänkande och samtidigt underlättar de förståelsen av andra individers villkor.

2.1 Textlösa bilderböcker ser olika ut...

Ordlösa bilderböcker är sinsemellan mycket olika uppbyggda. Det finns ordlösa bildberättelser som redogör för allt som händer i nästan varje ögonblick i kronologisk ordning - ungefär som en filmremsa, och det finns ordlösa bilderböcker som är raka motsatsen och inte har någon röd tråd alls (3). Uppslagen kan då bestå av ett myller utan handlingstråd men där bilderna kan ha inbördes

1/ *Picturebooks, Representation and Narration*, Routledge, s 91-92, 2014,

2/ *Wordless Picturebooks - in practice and theory*, s. 35, Kozma och Hultgren

3/ *Bilderbokens pusselbitar*, Maria Nikolajeva, s. 20, Studentlitteratur, 201

sammanhang på ett associativt eller tematiskt sätt. Då ställs stora krav på läsarens fantasi och associationsförmåga för att skapa sammanhang och förstå vad boken handlar om.

Exempel på titlar utan handlingstråd är böckerna om *Waldo* av Martin Handford. Det gäller att hitta Waldo som gömmer sig i ett myller av detaljer. Böckerna är tematiska på det sättet att han befinner sig i olika miljöer, till exempel på badstranden, i staden etc. I Susanne Berner Rotrauts *Wimmelbücher* finns olika parallella händelseförlopp kopplat till olika personer som läsaren kan följa från uppslag till uppslag.

En tendens i de textlösa bilderböckerna som har en röd tråd är att det är en, eller några få huvudpersoner som man följer genom boken. Det är naturligt eftersom det underlättar förståelsen av handlingen.

Hur textlösa bilderböcker är gjorda får stora konsekvenser för hur de fungerar i grupp. Om bilderna är infallsrika och associativa och handlingstråden svag uppmuntras läsarna till att fantasera om vad som händer. Samtalen blir yvigare än om handlingen är enkel och entydig och den ena handlingen kommer efter den andra utan avvikelser.

2.2 ...skapar ett aktivt förhållningssätt

När texten saknas och berättelsen bärs av bilden fungerar det som en indirekt uppmaning till läsarna att försöka tolka och sätta ord på innehållet - betraktaren måste använda sin fantasi för att förstå vad boken handlar om. Att "läsberätta" är en läsart som ofta rekommenderas vid bokläsning för små barn, att läsa en ordlös bilderbok är som att gå ett steg till, men nu enbart med utgångspunkt i bilderna.

Frånvaron av text kan vara mycket aktiverande och kan skapa en känsla av frihet att uttrycka sig. Man kan säga att när författarens ord saknas skapas ett starkt imperativ att använda egna ord och den egna fantasin. I intervjuerna berättar nästan alla pedagogerna om barn som annars mestadels är tysta men som plötsligt blivit aktiva och börjat delta i samtalet. Som forskarna Birketveit och Rimmereide uttrycker det: *Med bilder är meningen med berättelsen inte given...I stället ges läsaren utrymme att tolka och analysera bilderna på egen hand utifrån egna erfarenheter* (4).

Evelyn Arizpe citerar en lärare i en undersökning om hur textlösa bilderböcker fungerar: *Det som är bra med dessa böcker är att man inte påtvingar barnen någonting, men man får något av dem som de kan ge, och som är viktigt för dem ... de är inte hindrade eller begränsade av ord* (5). Det är inspirerande att barnen kan ge sina egna tolkningar, och kanske komma på saker som den vuxne inte tänkt på.

Flera skapare av ordlösa bilderböcker har uttalat sig om vilken viktig roll betraktaren har när det gäller tolkningen. David Wiesner har sagt, att läsaren är en integrerad del i berättelseprocessen och att läsarens roll som uttolkare och återberättare är mycket viktig. Han beskriver bilderboksläsaren som en samtalspartner som tillsammans med bilderboksskaparen ska finna en mening. Han poängterar också att ordlösa bilderböcker kräver mycket av konstnärens visuella förmåga för att kunna nå fram till läsaren/betraktaren med sitt budskap.(6)

4/ Wordless picturebooks - in practice and theory, s.15, Kozma och Hultgren, 2018

5/ Picturebooks Representation and Narration s. 103

6/ Picturebooks Representation and Narration s 93

2.3 ...tränar bildanalys

Att avläsa bilder är alltså i allt väsentligt en annan process än att läsa skriven text.

Pedagogikforskaren Olof G. Johansson skriver: *Läsning av text och läsning av bild utgör två olika sätt att organisera tänkandet. Bilden leder våra tankegångar från själva helheten till detaljer, medan texten leder tänkandet från detaljer till helhet.* (7)

Behovet av att kunna tolka och läsa bilder ökar i samhället. Det uttrycks bland annat i Läroplanen för grundskolan på följande sätt: *Bilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden. Vi omges ständigt av bilder som har till syfte att informera, övertala, underhålla och ge oss estetiska och känslomässiga upplevelser. Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet.* (8)

Maria Nikolajeva resonerar i Bilderbokens pusselbitar om bilders förhållande till text i bilderböcker i allmänhet. Hon utgår ifrån pekboken som hon menar är det enklaste förhållandet mellan text och bild; en bild av en stol motsvaras direkt av ordet "stol" och det finns ingen framåtskridande berättelse. Sedan beskriver hon en skala där ord och bild samspelar på olika sätt i olika typer av bilderböcker. Ord och bild kan vara symmetriska dvs berätta samma berättelse; de kan komplettera varann, dvs lägga till något var för sig. Bilderna kan också följa den verbala berättelsen och förstärka den eller så kan ord och bild vara kontrapunktiska, dvs ifrågasätta varandra och på sätt skapa spänning och kanske disharmoni. (9)

2.4 ...ger språkträning

Barnpedagogerna i Silent Book-projektet uttrycker alla att textlösa bilderböcker gör det lätt att fånga barnens intresse, att de aktiverar språkliga uttryck och eget berättande. De tillägger att det har med bilderna att göra; det är lätt att knyta an till bilder som också är en brygga till ordförståelse. Både förskollärare och bibliotekarier talar om att använda Silent Books som en ny metod, ett komplement till det vanliga bokläsandet.

Språkforskaren Marie Helene Dotevall skriver på från Bokstartwebben om att det är viktigt med ett "gemensamt uppmärksamhetsfokus". Det innebär att dela en upplevelse kring ett yttre objekt (i det här fallet boken) tillsammans med en annan person. Språket utvecklas bäst när barnet och den vuxne riktar uppmärksamheten åt samma håll och sätter ord på upplevelsen menar Dotevall. När man tillsammans läser ordlösa bilderböcker ger boken det gemensamma perspektivet, man kan turas om att benämna och berätta och det är lätt för barnet att få en mer aktiv roll än vanligt. (10) En annan benämning för ett sånt samspel mellan barn och vuxna kallas *responsive significant other* (RSO) och innebär att den vuxne hjälper barnet att repetera och skapa mening. Pamela Schultz Nybacka skriver om det i en artikel i Digitekets nyhetsbrev nr 8, 2025 (Läsa fint och ful), när det handlar om läsfrämjande för barn med särskilda behov.

7/ <https://solbilden.blogspot.com/p/om-bildamnet.html>, Anna Karin Sandström citerar Olof G. Jonsson, pedagogikforskare

8/ Lgr 22, om Bild

9/ Bilderbokens pusselbitar, Maria Nikolajeva, s. 20, Studentlitteratur, 201

10/ <https://www.bokstart.se/hitta-kunskap/borja-lasa-hemma/boklasning---ett-unikt-redskap-for-att-starka-barns-sprakutveckling/>

2.5 ...underlättar språkinläring

Immigration är en global företeelse som ständigt pågår och skolor och lärare världen över måste kontinuerligt finna nya sätt att arbeta med ett ökande antal immigrantelever, flyktingar och asylsökanden. Språk och litteracitet är grundläggande för inkludering i en ny kontext, men grunden måste läggas i omgivningar där barnen känner sig trygga att utvecklas i en ny miljö och för att kunna öppna sig för interkulturellt utbyte. Det skriver Evelyn Arizpe i boken *Visual Journeys through Wordless Narratives* (11), en bok som utforskar hur *Ankomsten* av Shaun Tan och andra ordlösa berättelser kan vara ett stöd för immigrantbarns möjligheter att bearbeta sina upplevelser och utveckla sitt språk.

Arizpe menar att många ansträngningar har gjorts för att snabba på inlärningsprocesserna när det gäller mer formella faktorer som läroplaner, kurslitteratur mm., men att lite utrymme har lämnats åt fantasi, kreativitet och inkludering av barnens egna erfarenheter. Hon menar att möjligheten att använda visuellt material är en mycket lite utforskad möjlighet, trots att vi lever i en värld där barns visuella upplevelser har stort inflytande på deras vardag. Dessutom är många visuella uttryck gemensamma, oavsett var i världen vi bor.

Skönlitterära bilder och berättelser skapade med lekfulla intentioner är intressantare och ger bättre grund för djupare reflektioner och tolkningar än material som är skapat i pedagogiskt syfte, tycker Arizpe. Nutida bilderböcker är komplexa och arbetar med uttryck som ironi, metafiction och intertextualitet, vilket innebär möjligheter till avancerade tolkningar och reflektioner omkring komplicerade saker. (12)

2.6 ...kan skapa osäkerhet

När det finns text i en bok är det självklart att det är den som kan läsa som har initiativet, oftast en vuxen. När det inte finns text kan det skapa osäkerhet hos vuxna och läskunniga, som ofta känner sig ute på hal is när bilderna ska tolkas. Pedagoger och bibliotekarier är vana att leda och hålla i taktpinnen, nu måste de använda fantasin och föreställningsförmågan när det ska tolka bilder tillsammans med barnen och det är ofta inga självklara tolkningar. Den skrivna texten har en stark auktoritet jämfört med bilder och när den saknas skapas otrygghet hos de som är vana att läsa text.

När den vuxne läser texten undersöker barnet bilderna med texten som ledtråd, om och om igen och fördjupar sin förståelse. Det som den vuxne ofta upplever som tröttsam upprepning kan för barnet vara en förnyad upplevelse varje gång. Bilderna är oftast för vuxna enbart dekorationer som saknar eget meningsbärande budskap, de kräver ett annat sorts tittande och reflekterande än orden som läses linjärt. Men eftersom det skrivna ordets traditionellt starka ställning är i avtagande finns det starka skäl att öva sig på bildtolkning. (13)

11/ *Visual Journeys Through Wordless Narratives*, Evelyn Arizpe mfl. s. 2, 2014.

12/ *Visual Journeys Through Wordless Narratives*, Evelyn Arizpe mfl. s. 3, 2014

13/ *Children reading pictures, Interpreting visual texts*, 2003, s. 21

2.7 ...stärker jämlik läsning

När barn och vuxna tillsammans ska läsa ordlösa bilderböcker krävs att vuxna ställer om sig och aktiverar sin fantasi på samma sätt som barnen för att tillsammans skapa meningen. Det uppstår en situation där maktförhållandet jämnas ut och delaktigheten sker mer på lika villkor mellan barn och vuxna. Nikolajeva och Scott skriver: *"Bilderböcker ger en speciell möjlighet för jämlik relation och samarbete mellan vuxna och barn. Bilderböcker stärker barn gentemot vuxna så att de blir mer jämställda i kommunikationen kring bilderboken eftersom barns förmåga att ta emot och sälla visuella detaljer ofta är överlägsen vuxnas."* (14)

2.8 ...förändrar pedagogens roll

Det som utmärker arbetet med Silent Books i barngrupper är att barnen lätt aktiveras och gärna deltar i berättelser om vad de ser. Många pedagoger berättar att barn, som annars ofta är passiva i situationer som handlar om böcker och läsning, blommar upp och plötsligt känner sig fria att uttrycka sig inför en ordlös bilderbok. För att det ska kunna hända krävs att pedagogen intar en mer tillbakalutad roll än de vanligtvis intar, och bereder sig på att tolka bilderna tillsammans med barnen. Det känns säkert obekvämt för många pedagoger som är vana att driva på och ligga före, men är nödvändigt om barnens föreställningar och fantasier ska få ta plats.

2.9 Att läsa bilder är det att läsa?

Begreppet läsa är vitt och omdiskuterat. Till exempel är debatten om värdet av att "läsa" ljudböcker intensiv, samtidigt som värdet av att läsa text poängteras starkt. Fysiskt är det två vitt skilda processer menar forskarna, vi är biologiskt förberedda för att lyssna men inte för att läsa skriven text. Att lära sig det kräver långvarig träning i avkodning av tecknen. Att avläsa bilder är ytterligare en läsart för sig, även om det mer liknar att läsa text än att lyssna på ljud.

Maria Nikolajeva förklarar i Bilderbokens pusselbitar hur man i semiotiken (teckenläran) skiljer mellan ikoniska tecken och konventionella tecken (15). Ikoniska tecken (av grekiska eikon=bild) avbildar det som ska skildras i ett direkt förhållande, medan konventionella tecken beskriver med hjälp av en kod (bokstäver) som symboliserar det avbildade. En bild av en stol avbildar förstås en stol, medan ordet stol enligt vår språkliga konvention inte har någon likhet med en verklig stol. Att läsa text kräver att man lärt sig avkoda ett skrivet språk och det är självklart mer komplicerat än att avkoda bilder som är föreställande. Att avkoda föreställande bilder kan man göra oavsett vilket språk man talar och det gör textlösa bilderböcker värdefulla i alla sammanhang där det finns kommunikationssvårigheter på grund av att man talar olika språk eller av andra skäl förlorat sin språkliga förmåga. Läsarna kan uppfatta innehållet i en bildberättelse utan att ha ett gemensamt språk med andra som läser samma bildberättelse.

I biblioteksvärlden har man länge menat att "läsa" är något man kan göra på olika sätt med olika sinnen. Man har frångått den traditionella synen på vad det är att läsa för att tillgängliggöra litteratur för personer med olika former av funktionsnedsättningar. Det viktiga är att kunna ta del av innehållet, oavsett hur man läser.

14/Children Reading Pictures, Interpreting visual texts, 2003, s. 25,

15/Bilderbokens pusselbitar, Maria Nikolajeva, s. 12, Studentlitteratur 2000.

Men samtidigt som läsaren snabbt kan uppfatta innehållet i en bild, kan det vara en komplicerad process att tolka en bilderättelse. Läsaren måste förstå sammanhangen för att kunna förstå meningen, kunna hålla ledtrådar i huvudet och kunna tolka uttryck för att förstå känslor och tankar eller stämningar. Inte minst måste läsaren acceptera att det inte finns något facit, hen måste själv försöka förstå vad som händer.

Vuxna - även lärare - är ofta tveksamma till textlösa bilderböcker som de uppfattar som mindre pedagogiska och endast avsedda för förskolebarn. Evelyn Arizpe citerar ett exempel från ett låginkomstområde i Sydafrika (Kaymanada community) där forskaren Adrie leRoy skriver att föräldrarna hade föredragit en bok med text därför att de tror att texten skulle kunna förklara illustrationerna bättre - de känner sig osäkra på om de tolkat dem rätt (16). Böcker och läsning uppfattades generellt som något som hade pedagogiskt syfte. Men när de läst de textlösa böckerna tillsammans med barnen uppskattade de dem och tyckte att de gav barnen möjlighet att vara spontana samt tänka och argumentera fritt.

2.10 Bilderböcker ger konstnärlig upplevelse

Flera pedagoger betonar att språket och kommunikationen stimuleras av den konstnärliga upplevelsen som bilderböcker ofta ger, och att det är den känslomässiga upplevelsen som inspirerar till att uttrycka sig. De bilder som finns i bilderböcker, gjorda av illustratörer med konstnärliga ambitioner, är ofta engagerande och fungerar bra som utgångspunkt för språkutveckling och kommunikation. I gruppen för personer med afasi jämförs bilderboksbilder med enklare bilder som ofta förekommer vid språkträning till exempel på äldreboenden. Gruppen menar att bilderboksbilderna är mer uttrycksfulla och laddade. I arbetet med gymnasiesärskolans elever betonar Elisabet Magnusson att det är den känslomässiga upplevelsen som fungerar som inspiration för viljan att uttrycka sig språkligt.

2.11 Utgivning

Eftersom de inte finns text, eller mycket lite text, spelar det ingen roll i vilket land boken är utgiven. Utgivningen i Sverige är mycket blygsam, det kommer några enstaka titlar varje år. En sökning i Libris (inköpta till 600 svenska bibliotek) ger sammanlagt ca 95 titlar när sökningen begränsas till barnböcker. Å andra sidan är man inte beroende av den svenska utgivningen. Av de 29 böcker som Ibby för närvarande har på sin tipslista är 12 utgivna i Sverige och 17 är köpta från utländska förlag.

I Norge ger Gyldendals förlag ut en serie ordlösa böcker som vänder sig till barn och unga som tycker det är jobbigt att läsa text.

- Tanken är att de - trots att de inte knäckt läskoden - ska få känna att de kan läsa en hel bok och tycka det är roligt, menar förlagsredaktören Nina Méd.

- Ordlösa böcker är inte nödvändigtvis lättare att läsa än böcker med ord, menar hon. I rent visuella berättelser måste man tolka detaljer i teckningen för att tyda stämningar och förstå vad som sker. Den typen av utgivning saknas hittills i Sverige. (17)

16/ Picturebooks Representation and Narration, s. 102, 2014.

17/ www.dagsavisen.no/kultur/tegner-boker-for-barn-som-ikke-leser-1.

3. Praktiskt arbete med Silent Books

”Det är viktigt att få barnen att våga bli berättare och att kunna använda sin fantasi

Introduktion till intervjuerna

De kommuner där de intervjuer som ligger till grund för den här rapporten har genomförts är: Knivsta, Jönköping, Nässjö, Sundsvall och Stockholm.

Det mest omfattande avsnittet handlar om att arbeta med förskolebarn och det grundar sig på fyra intervjuer som gjorts med biblioteks- och förskolepersonal i Knivsta, Sundsvall och Stockholm. I Sundsvall hade förskolorna uttalad inriktning mot barn med annan språklig bakgrund, medan förskolorna i Knivsta var ”vanliga” förskolor. Språkförskolan Bamse i Stockholm arbetar med barn med grav språkstörning.

Barnbibliotekarien i Knivsta bjöd in sexårsgrupper till biblioteket för ett engångsbesök.

Regionbibliotek Region Jönköpings län använde Silent Books i en grupp med vuxna personer som hade afasi, och i en grupp med gymnasiesärskoleelever från en gymnasieskola i Nässjö.

Den avslutande intervjun handlar om kvinnor som nyligen kommit till Sverige och det är berättaren och dramapedagogen Rose-Marie Lindfors med bred erfarenhet av Silent Books som blir intervjuad.

3.1 Biblioteket/förskolan, Sundsvall

Intervjuade

Lo Ek, bibliotekarie, teamledare för integrationsfrågor, Sundsvalls stadsbibliotek

Ewa Thurfjell, biblioteksassistent, närbibliotek och uppsökande mot personer med funktionsvariationer, Sundsvalls stadsbibliotek

Målgrupp

Barnen på förskolorna är i åldrarna 4 - 5 år. Grupperna de jobbat med har bestått av 4 - 5 barn per ledare/bibliotekarie. Den språkliga bakgrunden bland barnen är väldigt olika, det är många språk och många språkliga nivåer.

- De kan inte vara för små om de ska kunna delta, de måste kunna prata säger Ewa.

Syfte

Är att främja språket med hjälp av kommunikation. Ett annat starkt motiv har varit att stärka barns egen kreativitet.

Ewa och Lo tycker att barnnuförtiden blir så matade med intryck att den egna kreativiteten kvävs. Lo nämner mobiler, I-pads, datorer mm. En viktig tanke har varit att försöka aktivera barnen att själva berätta. Det ska inte hela tiden vara vuxna som läser.

- Det är viktigt att få barnen att våga bli berättare och att kunna använda sin fantasi, säger Ewa.

Böcker

Var är tårtan av Thé Tjong Khing för att den kändes glad och positiv. Det var viktigt då de inte visste vilka trauman och upplevelser barnen hade med sig. Att det handlade om förmänskligade djur trodde de också underlättade. Det är en bok med många olika nivåer och handling på flera olika plan. Farhågorna att det skulle bli tyst som de hade från början besannades inte alls. Det blev snarare så mycket kommentarer från barnen att man kunde ha behövt spela in för att fånga upp allt.

En erfarenhet från arbetet med *Var är tårtan* är att det hade räckt med färre uppslag.

- Vi hade kunnat prata hur länge som helst om dem, säger Lo. Man behöver inte ha som mål att ta sig från första till sista sidan.

Ewa och Lo tror att det har stor betydelse för resultatet hur boken man jobbar med är upplagd. *Var är Tårtan* har många parallella händelseförlopp och ger upphov till många infall och idéer. En annan bok kan ge ett annat resultat. De tror egentligen att det är bra att inte försöka skydda barnen genom att välja bara glada, roliga böcker. Lo menar att vi kan ha förutfattade meningar om vad barnen tycker är hemskt och tungt. Men det är en svårighet om man som bibliotekspersonal kommer sällan till förskolan. Då behövs det att pedagogerna som alltid är där kan fånga upp frågorna med barnen.

De efterlyser fler Silent Books med många olika berättelser och teman, eftersom förskolorna arbetar med teman hade det varit bra om det funnits.

Arbetsätt

Ewa och Lo åkte ut tillsammans till förskolorna från biblioteket

*- Första gången pratade vi om halva *Var är tårtan*. Efteråt fick alla måla tillsammans för att bearbeta berättelsen. Sen kopierade vi de första sex uppslagen och lämnade kvar dem på förskolan för ytterligare bearbetning.*

Nästa gång kom vi en vecka senare och gick igenom resten av boken. Vi tänkte först ha två grupper om 8 stycken barn, men det blev för stor grupp. Sedan jobbade vi med fyra, fem barn var. Men när vi ritade efteråt kunde alla vara tillsammans.

*Vi hade ett exemplar av *Var är tårtan* i varje grupp. Vi tittade tillsammans och gick fram och tillbaka i boken för att följa upp vad som hände. När vi slutade mitt i boken första gången hade vi en "cliffhanger" (en liten gris är på väg att ramla ut för ett stup i bilden). Vad tror ni hände? Det var utgångspunkten för barnens målande sedan.*

Resultat

Barnen blev stimulerade och var väldigt aktiva. Den förväntning som Ewa och Lo hade från början var att man tillsammans skulle titta på bilderna och sen återberätta händelseförloppet med hjälp av frågor som de förberett. Men det fungerade inte så visade det sig.

- Det kom jättemycket tankar och kommentarer från barnen och det gick inte att få ihop till bara en berättelse. Det kräver att man är närvarande och aktiv själv som pedagog.

En flicka hade svenska som modersmål. Hon var i vanliga fall väldigt blyg och vågade inte säga så mycket, men i detta sammanhang var det hon som pratade nästan mest, vilket förvånade pedagogerna. Lo tror att det berodde på att det var så fritt och att barnen får så mycket utrymme till eget berättande.

Förskollärarna hade väldigt lätt att ta till sig metoden, de kände igen sig och hade förståelse för sättet att jobba.

- *Det var intressant att se hur pedagogerna reagerade och vad de tolkade in* (kommenterar bibliotekarierna). *Jag lärde mig mycket av pedagogernas idéer om hur man kunde jobba. De hade olika förhållningssätt, säger Ewa.* Lo tror att det tilltalade pedagogerna att det inte fanns något rätt och fel.

- *Man kan jobba med det som passar en själv eller barngruppen och med det som boken ger impuls till, säger Lo.* *Det har också varit skönt att förskolorna kan lägga det på den nivå de vill, de kan till exempel ta bara ett eller två uppslag från boken om de vill. Det är inte bara den vanliga lässtunden, det är ett sätt att jobba med språk och bild som kan ge en annan infallsvinkel.*

- *Tror ni att det kan vara avskräckande att det kan vara så fritt? Kan man bli förvirrad och undra hur man ska göra?*

- *Det är inbjudande, tror Lo.*

- *De här pedagogerna har varit vana att jobba språkutvecklande med barnen, menar Ewa. Avgörande är barnens ålder och andra förutsättningar. Det går inte att säga: så här gör man. Det måste finnas flexibilitet.*

3.2 Vretens förskola, Sundsvall

Intervjuade:

Ann Nordlund och Marianne Olofsson, förskollärare internationell avdelning.

Målgrupp

På Vreten har man tagit emot barn med annat modersmål än svenska sedan början av 90-talet. Det finns 4 avdelningar varav 3 är internationella. Internationell avdelning betyder att de bara tar emot barn med annat språk än svenska. Barnens språkliga nivå varierar väldigt mycket.

- *Det finns barn som är födda i Sverige med utländsk bakgrund och barn som kommit som 5-åringar, säger Ann.*

Man har tätt samarbete med tolkar och modersmålslärare. Marianne Olofsson berättar:

- *Det är ett socialt utsatt område och de få svenska barn som går här kommer ofta från familjer där föräldrarna saknar gymnasial utbildning. Vårt arbetssätt gynnar även de barnen. Vi har en bra gemensam värdegrund på förskolan som genomsyrar all verksamheten. Alla har samma värde, och klimatet är mycket tillåtande. En annan viktig grund är att vi anser att pedagogerna är det viktigaste verktyget, därför är det så viktigt med utbildning, menar Marianne.*

Syfte

De trodde framförallt att det skulle vara stimulerande för språket. Böcker, läsning och språkutveckling ser de som mycket viktigt.

Böcker

De fick ett urval från biblioteket som de valde ur. Bägges favorit är *Var är tårtan* av Thé Tjong Khing.

- *Det är den bok som barnen oftast valt* säger Ann. *De uppskattar det associativa berättandet i kombination med den röda tråden, de starka färgerna och humorn.* Ann använde också *Snögubben* av Raymond Briggs och *Flotsam* av David Wiesner.

- *Det får inte vara för mycket myller i bilderna tycker Marianne* apropå *Where is Waldo* av Martin Handford, *då blir det för oroligt och svårt att hålla ihop. Men mycket hänger på hur vi presenterar det, vi har stor möjlighet att påverka det.*

Arbetssätt

Bibliotekspersonalen kom ut och berättade för barnen.

- *De var två stycken som höll upp böckerna, och de var så tillåtande och fick igång alla att prata. Om jag hade varit ledare så hade jag velat ha mera ordning och få dem att prata en och en, säger Marianne, som menar att hon fick en tankeställare.*

Förskolepersonalens arbetssätt med mångspråkiga grupper gav dem förmodligen förståelse för hur man kan använda Silent Books.

- *På internationell avdelning krävs ett speciellt sätt att jobba. Alla som jobbar talar hela tiden svenska med barnen. Man får vara väldigt konkret, använda mycket bilder och använda ganska korta meningar. Det går inte att ge för mycket direktiv eller instruktioner. Man måste hela tiden visa vad man menar. Allt som sägs måste konkretiseras.*

Angående böcker och läsning säger Ann:

- *Vi kan inte läsa kapitelböcker för våra barn då skulle vi tappa dem direkt. Det gör att vi är vana vid det här sättet (som Silent Books innebär). Vi är vana att prata mycket till dom bilder som finns.*

Marianne har haft 4 - 5 åringar. De får välja en bok som de berättar tillsammans. Sedan ritar de och när de ritar kan pedagogerna få syn på hur mycket barnen har förstått av berättelsen. Om de ritar Spiderman så vet man att de inte har hängt med. Ritandet är också som ett återberättande.

Ann berättar om en stor vägg där de sätter upp bilder som barnen ritat. De grupperar barnens bilder runt en bild ur boken. Det stimulerar berättandet långt tid efteråt.

Både Marianne och Ann vill jobba med boken som medium, inte med skärm eller digitalt på annat sätt.

- *Det är en metod som känns naturlig och inte konstig på nåt sätt.*

Resultat

- *Det kändes kravlöst på nåt sätt. Det kändes inte som att det fanns nåt rätt eller fel. Alla kunde bidra med det dom såg, säger Marianne. Det är ett tillåtande arbetssätt och väldigt stimulerande för fantasin.*

Marianne:

- Barn kan ju få roller. Några fattar snabbt andra inte. Men här kunde alla bidra oavsett vilken roll de har i gruppen. När barnen har så olika språknivå är det ändå möjligt att bidra med det man ser. Frånvaron av text, som är väldigt styrande, är på något sätt befriande och personalens roll blir mindre accentuerad.

Både Marianne och Ann blev förvånade över att barn som i vanliga fall inte var så aktiva blev aktiverade av att delta i berättandet av de textlösa bilderböckerna.

- De som pratade minst i vanliga fall var mest aktiva under bokstunderna säger Ann och berättar om två pojkar som levde upp och berättade både när gruppen var samlad och sedan när barnen fick rita. Den ena av dem vill i vanliga fall aldrig vara med på högläsning eftersom han inte förstår så bra. Nu blev det mer på hans villkor.

- Vad är det egentligen för skillnad jämfört med att läsa en vanlig bilderbok?

- Text är styrande och ger personalen en mer uttalad roll. Tolkningarna blir mer bestämda när det finns text som säger hur det faktiskt var. Mycket beror också på hur man framställer det som pedagog.

3.3 Förskolan Storken, Sundsvall

Intervjuad:

Christina Häggmark, förskollärare, mångkulturell förskola

Målgrupp

Det är en mångkulturell kommunal förskola i Sundsvall med åldrarna 1 - 5 år med fem avdelningar. Området har mest hyreslägenheter, en del villor och bostadsrätter.

- Vi jobbar mycket med språk, har sagotema som temaområde. Vi har barn med många olika modersmål, Men de flesta av barnen pratar också svenska om än i olika grad. Ibland får vi barn som endast pratar sitt modersmål. Ett rätt så socioekonomiskt tungt område. Vi har haft med bibliotek på föräldramöten för att "peppa" föräldrar att besöka biblioteket eftersom många av barnen inte har böcker hemma.

- När jag själv har jobbat med barnen efter vårt samarbete med biblioteket har jag bara haft två barn åt gången. De böcker vi fick i vår första lånade bokpåse var ganska avancerade. Därför läste jag med de äldsta barnen.

- Jag har i första hand läst med barn som har någon form av stödbehov. Det har varit socialt, språkligt och barn som i sin utveckling är i behov av stöd.

Syfte

- Vi vill ju att barnen ska utveckla sin språkliga förmåga att uttrycka sig, då tyckte jag att böckerna var till hjälp för det. Att fritt kunna berätta om vad de såg på bilderna. Att utifrån varierande grad av svenska språket kunna följa en berättelse. När det inte finns en skriven text, finns det inget förutbestämt vad man ska säga till bilderna. Ett bra komplement till övriga läseböcker.

Böcker

- Den bok som barnen fastnade för i vår första påse var Resan av Aron Becker.

Den fascinerade barnen och de tog gärna fram den, tittade tillsammans med andra barn på bilderna och satt i soffan och berättade sagan för de andra barnen. Just den med kritan tyckte de var spännande. Jag valde den för att det var den bok som var lämpligast för femåringarna och hade spänning i sin handling vilket också gjorde den intressant och lockade barnen att prata. Där fanns många ord att lära också.

- Snögubben av Briggs, Raymond var barnen intresserade av men det var svårt med så många rutor i serieform. Då måste man peka och styra deras tittade för att få sammanhang annars tappade de bort handlingen. Men den snögubbe-historien hade vi med i vardagen ibland och pratade om vad snögubben och pojken gjorde.

- I den andra boken vi fick låna fanns boken Zoom av Istvan Banyai. Den valde jag ut till en pojke med som har behov av stöd i sin hyperaktivitet. Den upptäckte vi tillsammans och vi tyckte den var intressant. Vi läste den både framlänges och baklänges. Det var spännande att se när det blev större och mindre. Vi lärde oss förstora och förminska. Bra med en sida i taget att titta på. Han visade också boken för andra barn och vuxna.

- Vi fick tillbaka boken Var är tårtan av The Tjong-Khing i andra boken. Jag lämnade den på avdelningen där vi samarbetat med biblioteket. De barnen kände genast igen boken och satt och tittade i den och pratade med varandra om vad de såg. Den boken har varit den bästa för våra åldrar på förskolan. Där finns så mycket roligt att följa.

Arbetssätt

- Vi har suttit i lugn och ro för att inte bli störda. Barnen har getts tid att titta på bilderna och vi har tillsammans funderat på vad vi sett på bilderna. Ibland har barnen fått styra och visat. T.ex. en flicka med autism fastnade i boken Stockholm av Judith Drews för hästen Lilla gubben som bajsade på flera sidor. Den boken var väl rörig. I Winterwimmelbuch gick det bättre för henne att följa skeendet. Hon hämtar gärna boken och tittar i den. Där finns massor av ord att lära.

- Andra gånger har jag styrt in barnet på vad som händer på bilderna. Jag har ställt mer eller mindre utmanande öppna och slutna frågor till barnen.

- När vi har tittat i boken en gång brukar jag sätta den i fönstret på avdelning så att barnet kan hämta den och titta när de vill. Sedan läser vi den igen flera gånger. Jag benämner saker och skeenden i boken och upprepar det på så sätt flera gånger för att förstärka nya ord.

Resultat

- Hur reagerade målgruppen (var de intresserade, pratade de etc)?

- Ja de har varit intresserade. Även om barnen inte har så god svenska så har de kunnat följa med i händelserna och känt sig delaktiga.

- Märker du resultat efteråt (intresse för böcker, påverkan på språket etc)?

- Det fina är att de sitter och berättar ur böckerna för varandra. Det ger barnen självförtroende och en träning att lyssna på varandra. Nya ord lärs också in.

- Hade målgruppen litterär erfarenhet sen tidigare?

- Ja vi läser mycket och böcker finns tillgängligt på alla avdelningar.

- Uppnådde ni ert syfte?

- Ja, men jag ser det som att vi har fått lära oss ett nytt sätt att använda böcker, det är något vi tar till oss och kan använda framöver. Vi kan också tänka på det när vi besöker biblioteket, att det kan finnas andra böcker vi kan använda på samma sätt.

3.4 Förskolan, Knivsta

Intervjuade:

Sofia Eriksson, arbetslagsledare och ikt-pedagog på Västra Ängby förskola. Mest svensktalande barn på förskolan.

Monica Millestu Persson, Tallbackens förskola där det går 22 barn som talar 11 språk, förutom svenska även franska, arabiska, albanska bland annat.

Syfte

- Att få barnen att berätta, säger bägge två. Sofia jämför med vad de gjort i övrigt när de jobbat med sagotema och tycker det är positivt att barnen får berätta själva när de jobbar med Silent Books.

- Det de återberättar är väldigt mycket inspirerat av deras egen vardag, säger Sofia. Man märker att de lägger in olika saker beroende på vad de har gjort för erfarenheter.

Arbetssätt

Monica tog foton av Resan av Becker med sin Ipad och projicerade upp den på väggen. I gruppen var det 5 - 6 barn.

- Min tanke var att jag skulle återberätta bilderna först med hjälp av barnen, så skulle de sedan berätta själva. Men barnen var aktiva direkt, upptäckte detaljer i bilderna och undrade bland annat vad saker hette. Jag har också varit som en samtalsledare och ställt frågor till barnen som gjort dem delaktiga i berättelsen. Jag har också återberättat böckerna för hela gruppen med hjälp av storbild.

Sofia lät barnen bläddra och välja bok först. Sen hade hon dialog med varje barn om vad de såg och upplevde och skrev en text om det. Barnen återberättade sin valda bok för de andra barnen med hjälp av den text som Sofia skrivit.

- Vissa berättelser har varit väldigt långa och andra väldigt korta. Tanken är att barnen ska få rita utifrån de texter som Sofia och barnen producerat. Det ska bli intressant att se vad de kommer ihåg, om de gör helt nya berättelser eller hur det blir, säger Sofia. Att arbetssättet blev sådant berodde delvis på att de inte hade tillgång till biblioteksböckerna som måste lämnas tillbaka.

Böcker

Monica prövade först *Var är tårtan* thé Tjong-Khing, och *Simbassängen* av Jihyeon Lee på sin dotter och tyckte det gav mersmak. *Resan* av Aaron Becker har både Sofia och Monica jobbat med.

Resultat

- Det har varit lätt att fånga barnen säger Monica. Speciellt när jag har projicerat bilderna på väggen.

-Är det för att det är lätt att fånga dem med en bild tror du?

- Ja och för att det inte är självklart vad berättelsen handlar om. Det blir som en uppmaning att berätta när det inte finns någon text.

- Det händer så mycket i bilderna, mer än i andra bilderböcker, säger Sofia. Barnen har varit väldigt inne i böckerna och är väldigt fokuserade. Kanske måste de vara så när det inte finns någon text.

Det är lättare att fånga barn som inte är så intresserade av böcker med Silent Books, tycker Monica. Det kan vara att det inte finns någon text och att det därmed finns en frihet att lägga till själv.

Sammantaget tycker bägge att Silent Books är aktiverande och engagerande och att de främjar språkutveckling och eget berättande. Sofia och Monica understryker bibliotekets roll som inspiratör. Det var genom att biblioteket ordnade studiedagen och ställde i ordning bokpåsarna som de kom igång. Barnbibliotekarien har också återberättat Silent Books för barngrupper när förskollärarna varit där och på så vis inspirerat.

”

Det är lättare att fånga barn
som inte är så intresserade
av böcker med Silent Books

3.5 Sexårsgrupp, Knivsta

Intervjuad:

Tove Frankow Crivellaro, barnbibliotekarie, Knivsta

Målgrupp

Knivsta ligger på 45 minuters pendlingsavstånd från Stockholm och ca 10 minuter från Uppsala. Biblioteket är nytt, byggt 2012 och ligger väldigt centralt så folk hittar hit.

- Många av kommunens kulturaktiviteter för barn och barnfamiljer finns här, menar Tove. Det är 18 000 invånare i kommunen och utbildningsnivån är relativt hög. Det är medelklassfamiljer som pendlar och de har ofta många barn.

Syfte

Tove strävar efter att alla barn skulle känna sig delaktiga, och kunna vara med.

- När vi tillsammans skapar en berättelse blir det en mer jämlik berättelse. Jag sitter inte inne med alla svaren utan vi hjälps åt. Jag vill visa på berättelsens magi.

Arbetssätt

Biblioteket har tidigare haft kortare sagostunder för sexårsgrupperna, men Tove ville ha någon form av berättarstund.

- Jag ville inte läsa rätt upp och ner och inte heller berätta sagor. Ibland sprider sig en viss oro bland barnen vid första biblioteksbesöket: Men jag kan ju inte läsa, funderar de. När man berättar en Silent Book tillsammans kan alla vara med och det är viktigt att få barnen att känna att de kan vara med, menar Tove. Sexåringar är tillräckligt stora för att kunna prata och resonera, men ändå ganska små.

- Det är så bra med Silent Books när man bara träffar barnen en gång, säger Tove, en berättelse går att klara av på en gång.

Tove börjar med att berätta för barnen om biblioteket och presenterar olika böcker; faktaböcker, kapitelböcker osv. Sen säger hon:

- Nu ska vi läsa en bok och den är inte som andra böcker för det finns ingen text i den. Jag vet inte vad den handlar om, säger Tove till barnen, ni måste hjälpa mig att berätta om den. Och så börjar hon med "det var en gång..." och så fyller de i.

Rose-Marie Lindfors har introducerat en metod som innebär att man börjar bildläsandet med omkvädet "det var en gång", till exempel om berättelsen börjar med en bild på en pojke "det var en gång en pojke - "Vad hette han tror ni?" Barnen svarar kanske Oskar. "Var bodde han?" osv.

Det är mycket olika hur olika berättelser fungerar att använda i grupp beroende på hur de är upplagda. Toves erfarenhet är att till exempel *The Lion & the Mouse* (Jerry Pinkney) är så precist berättad i bild att det inte går att fantisera fritt kring vad som händer, här gäller det mera att återberätta vad man ser.

Tove kan ha 10 - 18 barn, vilket är lite för mycket. Idealet är 8 barn tycker Tove. Som regel är de svensktalande, men tvåspråkiga barn finns också. De flesta grupper är relativt homogena. Tove använder bara den fysiska boken, hon använder inte skärm. Hon har funderat på att berätta sagor men känner sig inte bekväm med det.

- Man har inte fått lära sig det säger hon. Det känns som väldigt kravfyllt att ha sagostunder, det ska vara så roligt, man ska dramatisera, det ska finnas rekvisita och vara som en show. Men att bara läsa rakt upp och ner känns också lite fattigt, det är roligt att kunna interagera lite grand.

För det mesta är barnen mycket pratsamma, men en gång har Tove haft en grupp som var väldigt tyst och inte gav något gensvar alls. Förmodligen beror det på pedagogerna som påverkar klimatet i gruppen mycket tror hon.

- Det är viktigt att det är ett tryggt klimat, att barnen känner att de vågar och får.

Böcker

*- Pojken och huset är en ganska linjär berättelse som är tydlig och känns trygg. Simbassängen är en fantastisk berättelse, jag tvekade i början då den kändes mer avancerad, men den funkade jättebra. De böckerna inbjuder i högre grad till fria associationer än till exempel *The Lion & the Mouse* där det finns en bestämd berättelsetråd som är svår att komma ifrån. Det går inte att associera lika fritt som i de andra böckerna, men den var ändå rolig att använda då barnen blev så engagerade, bland annat i det stackars lejonet som fastnade i nätet. Det blev inte en berättelse så mycket, utan mera ett samtal om det som hände.*

Resultat

Barnen känner sig sedda, delaktiga och kompetenta, tycker Tove. Det känns också lätt att väcka intresse hos pedagogerna. Några blev snabbt nyfikna och tyckte att böckerna kunde vara användbara och intresset har ökat i Knivsta.

- Det gäller att vara väldigt mycket med i stunden, där och då, säger Tove. Vuxna är väldigt textberoende, men barnen är vana att läsa bilder.

Det är stor skillnad på att läsa en bilderbok enligt gängse konvention -en vuxne läser och barnet tittar på bilderna - och att aktivt tillsammans tolka en bildberättelse. Det är verkligen så att vuxna måste upp ur sin bekvämlighetszon när de ska tolka bilder tillsammans med barnen.

Barnen kan ju briljera, menar Tove, de ser saker som jag aldrig lagt märke till vilket är väldigt kul. Barnen är också väldigt uppmärksamma på när det finns text som de inte förstår - vilket de ofta gör även i de textlösa bilderböckerna (till exempel utrop eller djurläten som grrr!) Man är i regel så låst vid texten och berättelsen förväntas vara på ett visst sätt med en viss struktur. Barnen är också på väldigt olika nivåer och har olika erfarenheter vilket blir tydligt i samtalet.

”
...vuxna måste upp ur
sin bekvämlighetszon
när de ska tolka bilder
tillsammans med barnen

3.6 Bamse, Språkförskolan för barn med språkstörning, Stockholm

Intervjuare: Lynn Alpberg

Intervjuade: Hanna Wennerberg och Therese Gyllner

Målgrupp

Språkförskolan Bamse är en behandlingsförskola på Södermalm i Stockholm. För att söka plats på förskolan krävs remiss av logoped samt att språkstörningen inte är kopplat till annan funktionsnedsättning. Bamse har små barngrupper, anpassad pedagogik och regelbunden språkträning hos logoped.

Förskolan har ett nära samarbete med sitt lokala folkbibliotek. Bibliotekarierna ger boktips till pedagogerna efter önskemål, olika teman och terminsböcker och erbjuder språkstärkande sagostunder. Vartannat år deltar en bibliotekarie på föräldramöte och berättar om samarbetet och vad biblioteket har att erbjuda barnen och deras vårdnadshavare. Biblioteket har också köpt in böcker på olika teman. Dessa boken finns på förskolan till utlåning för vårdnadshavare. Två av temakassarna är Silent books-kassar.

Syfte

Språkförskolans har till uppgift att stärka barnens språkliga och kommunikativa utveckling och pedagogernas användande av Silent Books är ett sätt att göra det.

Böcker

Språkförskolan har jobbat mest med Rotraut, Susanne Berner: *Den flygande hatten*, och Thé Tjong Khing: *Var är tårtan*

Arbetssätt

Alla jobbar inte lika aktivt med Silent Books. De i personalen på förskolan som inte provat detta, önskade att få en ingång, en instruktion, en manual: "Så här kommer du igång". Utmaningen och svårigheten låg att de kände sig osäkra på hur de ska ta sig an berättelsen när det inte finns text. Hur mycket ska man berätta och förklara? Det kom också upp att barnen har starka förväntningar på att den vuxne ska läsa text när en bok tas fram: - Läs! Läs!

Therese Gyllner hade arbetat mycket med Silent books också i lågstadiet där hon arbetade innan hon började på Bamse språkförskola. När hon jobbar med Silent Books är det i små grupper i lugn och ro där man tillsammans tittar i boken. Hon upplever att det är fantasifrämjande och språkstimulerande på ett annat sätt än böcker med text, eftersom barnen kan använda de ord de har och pedagogen kan jobba mycket med frågor.

Pedagogen Hanna Wennerberg tycker det har varit väldigt givande att jobba med Silent books, särskilt för de två barn i gruppen med gravast språksvårigheter. Hon upplevde att just dessa barn ofta zoomade ut när det var sagostund med textläsning. Hanna påpekar att det som vuxen kräver ett annat förhållningssätt. Ett mer vaket sätt, man behöver bjuda mer på sig själv. Hon säger:

- Man behöver ha en liten idé om hur man ska ta sig an boken, men vara beredd att lyssna noga, vara väldigt lyhörd och skapa mer aktivitet genom att spinna vidare och använda fantasin. Man behöver vara lite lekfull, öppen och inlyssnande.

Barnet kan styra berättelsen genom att peka i boken, Hanna byggde vidare på det varpå barnet kunde respondera eller gå vidare genom ord, gester, pekande och tecknande. Barnet blev agent istället för konsument.

Resultat

Therese Gyllner menar att det skapar en gemenskap att berätta boken tillsammans utifrån bilderna och att blyga barn plötsligt vågar delta i samtalet eftersom berättelsen inte är förutbestämd. Det kan inte bli fel, vilket ger frihet och skapar mod.

Hanna Wennerberg beskriver det som att det kan finnas ett driv att ta sig igenom en bok med text, för att man som vuxen vill att barnet ska kunna förstå och ta till sig hela berättelsen. Hon upplevde det som en frihet att slippa det drivet och att kunna stanna upp länge vid en bild och istället upptäcka det som fanns där tillsammans med barnet.

Det fanns en samstämmighet bland pedagogerna att många barn med språkstörning är starkare visuellt än auditivt. Det ger barnen ett försprång när det gäller att tolka bilder även om de kan ha svårigheter att uttrycka vad de ser och kan, men kan ge självkänsla när de får styra berättelsen.

- Med Silent books blir det att istället för att den vuxne har uppdraget att förmedla en berättelse som barnet ska förstå, så bestämmer barnet hur berättelsen ska vara. Den blir till i samverkan mellan den vuxne och barnet vilket bidrar till den språkstimulerande och kommunikationsstimulerande effekten. Det krävs att den vuxne är prestigelös, öppen, tålmodig och flexibel samt kan anpassa sig till barnets tempo, nivå och språkliga kompetens. Som pedagog behövs mod att upptäcka tillsammans med barnet och insikt om att barnet ibland vet mer och har bättre visuell kompetens än den vuxne. Den vuxne behöver inta en mer jämlik position med barnet.

3.7 Personer med afasi, Taberg

Fakta: Vad är afasi?

Afasi uppstår efter en förvärvad hjärnskada. Vanligtvis beroende på en stroke, men även tumörer eller traumatiska skador som trafikolyckor, idrottsskador och gatuvåld.

En person med afasi har varierande svårigheter med att tala, förstå tal, läsa och/eller skriva, men har ofta oförändrat intellekt. En del har svårt att känna igen siffror och att räkna. Närminnet kan också ha påverkats. Afasi

är en osynlig funktionsnedsättning som ofta begränsar livet. Att ha svårt att kommunicera gör det besvärligt att vara delaktig i samhället på lika villkor som andra. Varje år får mellan 8000 till 10 000 personer afasi. Av dessa är cirka 35 procent i yrkesverksam ålder.

Källa: Afasiförbundets hemsida

Intervjuade:

Maria Sandström Låstberg, bibliotekarie Taberg/Jönköping

Karin Zättermann, ordförande afasiföreningen Jönköpings län

Elisabeth Magnusson, projektledare Silent Books, Regionbibliotek Region Jönköpings län

Presentation av arbetsgruppen

Maria Sandström Låstberg är bibliotekarie och jobbar sedan 2011 på Tabergs bibliotek, 1,5 mil från Jönköping. Det är ett ensambemannat litet bibliotek. Där träffade hon Karin som berättade hur det kan vara att ha afasi.

Karin Zättermann har själv afasi sedan 14 år då hon fick en hjärnblödning. Allt språk försvann så när som på fem ord, och hon kunde varken läsa eller skriva. Hon kom från början inte ihåg varken sitt eget namn eller sina barns namn. Men språket kom tillbaka successivt delvis med hjälp av träning tillsammans med en logoped. Hon lyssnar på talböcker samtidigt som hon läser för att få hjälp på traven.

- Det är som ett arbete att läsa, jag får inget flyt.

Karin understryker att personer med afasi har väldigt olika symtom och att det inte går att generalisera.

Elisabeth Magnusson, projektledare, är arbetsterapeut i botten och har bred erfarenhet av berättande i olika former. Hennes erfarenheter av att arbeta med berättande med inspiration från bilder gjorde att hon tyckte att Silent Books kunde vara en bra utgångspunkt även för arbetet med personer med afasi.

- Det gäller att hitta nya vägar i hjärnan för språket och bilder kan ge oss impulser till att berätta om saker vi tidigare inte tänkt på.

Personer med afasi som deltar i gruppen

Karin Zättermann deltar både i planeringsarbetet och är med i målgruppen. Förutom henne deltar två män, en i 60-års åldern och en som är 70, samt en kvinna, 86 år.

Den yngre mannen fick stroke 2009. Han har halva kroppssidan förlamad och tar sig fram med hjälp av permobil. Den andra mannen har väldigt svårt med talet. Kvinnan som har varit förskollärare, blev sjuk för endast några år sedan. Hon pratar mycket med många ord, men det blir ofta fel ord som kommer ut.

- Hur kom det sig att ni började arbeta med Silent Books?

Maria Sandström Låstberg fick höra om Silent Books på bokmässan 2015 och tänkte att lika väl som man kan använda Silent Books för att erövra ett nytt språk borde man kunna använda det för att återerövra ett språk man har förlorat.

- Silent Books har mest använts tillsammans med barn, men språk har ju ingen ålder så varför skulle det inte gå att testa på en grupp vuxna.

Syfte

Att utifrån ett tillgänglighetsperspektiv använda Silent Books som metod för att återerövra ett förlorat språk, att ge ingångar till språk och läsning.

Att en grupp personer med afasi genom Silent Books som metod ska ha utvecklat sitt språk, läsning och modet och lusten att våga kommunicera.

Att kunna använda Silent Books som metod för att nå särskilda målgrupper i bibliotekens dagliga läsfrämjande arbete.

Arbetssätt

Gruppen träffades i ett rum på stadsbiblioteket i Jönköping och det var från början fyra personer med afasi som deltog. Första träffen var en introduktion till Silent Books samt en presentation av alla deltagare. Andra träffen var temat att berätta något trevligt som hänt sen sist och att kunna hitta en bild i någon av böckerna som gick att associera med det man pratade om.

Maria Sandberg Låstberg:

- Vi använde Silent Books som ett verktyg för att inspireras av och använde bilderna som stöd när orden inte hittades eller kom fram, berättar Maria. Att man inte hittar rätt ord eller inte kan uttala det är just vad som kan inträffa när man har afasi. Det är också därför vi fick ändra vårt arbetssätt från att inledningsvis ha tänkt använda Silent Books mer traditionellt och berätta historien från pärm till pärm till att endast använda enskilda bilder ur böckerna. När man har afasi kan det också vara väldigt svårt att hålla i minnet vad en berättelse eller ett samtal handlar om samt att koncentrationsförmågan hos en person med afasi ofta kräver mycket mer energi och kraft. Var och en fick alltså vid varje tillfälle välja en bok och utifrån någon bild i den berätta något, vilket visade sig vara det arbetssätt som fungerade för vår grupp. Så vi pratade aldrig tillsammans om samma bok vilket vi såklart hade kunnat göra men det hade också kunnat bli "tvingande" då man inte själv fick inspireras av bilderna och välja vilket ämne man ville ta upp.

Böckerna har varje gång funnits tillgängliga och legat på bordet gruppen sitter runt.

-Vi har valt att inte ha med anhängare på våra träffar för att få var och en att helt lita på sin egen förmåga och det har nog varit mycket bra. Mod och trygghet är två nog så viktiga faktorer att ta hänsyn till i ett sånt här sammanhang. Därför är det också viktigt att inte gruppen blir för stor.

Vår grupp på fyra personer samt Maria och Elisabeth kändes lagom för att alla skulle få det utrymme var och en behöver för att kunna uttrycka sig och framför allt för att våga kommunicera.

Till att börja med gäller det att skapa en gemensam plattform så att man efterhand, på olika sätt, kan föra in böckerna och inspireras av dem. Alla tre i arbetsgruppen understryker hur viktigt det är med trygghet och tillit och ett lugnt avspänt klimat för att kunna arbeta med orden. Maria säger att det är ett väldigt öppet och personligt klimat i gruppen och att de hamnar i samtal om allt mellan himmel och jord. Det får gå långsamt, bli tokigt och fel, man får vara tyst och det finns plats för glädje och skratt.

- Det är ur tystnaden som orden kommer, säger Elisabeth.

Från början kom en stark reaktion mot att det var barnböcker. Men med hjälp av Ankomsten av Shaun Tan, som ju är en allåldersbok, har det motståndet så småningom övervunnits.

Resultat

- Hur påverkas språkprocessen av bilderna i böckerna?

- Att se en bild med anknytning kan hjälpa till för att förmedla berättelsen, säger Karin.- Det är svårt att säga en hel mening med prepositioner och alla andra små delar. Det viktiga är nyckelorden. När det viktiga nyckelordet är borta måste man få hjälp.

Afasi är något högst individuellt och beror på var i hjärnan skadan har skett. Bland de fyra personer som ursprungligen varit med i projektet är variationerna mycket stora när det gäller språket och det som är relativt enkelt för någon är oerhört svårt för någon annan. En av de ursprungliga tankarna var att gruppen skulle skapa berättelser utifrån Silent Books-böckerna så vid ett tillfälle försökte man, på förslag från Elisabeth, att börja med utgångspunkt i "det var en gång..." och sedan berätta utifrån en bok.

- Vid nästa tillfälle skulle vi sedan fortsätta där vi hade slutat. Det visade sig vara för svårt för vår grupp. Så istället för att var och en tolkade bilderna och berättade för de andra, använde vi oss av enstaka bilder för att få fatt i enstaka ord och hjälptes tillsammans åt att skapa hela meningar. Det gäller att vara flexibel och lyhörd. Det finns ju läsoverbud på äldreboenden som läser högt och det är jättebra. Men det är inte lika vanligt att ordna träffar för att tillsammans sätta sig ner och "bara" samtala. Och då passar det utmärkt att utgå ifrån Silent Books som metod för då har man alltid något att utgå ifrån och prata kring och som på så sätt ger ingångar till språk. Det blir som en språkträning utifrån vars och ens förmågor. På det här sättet skaffar sig biblioteket ett verktyg för att välkomna den här gruppen, vilket är bra.

Det fina med Silent Books är att man kan vara så flexibel

Man skulle förmodligen lika väl kunna använda bildkort eller foton som stöd i samtalet, men samtidigt menar Karin att det är mer inspirerande att ha uttrycksfulla bilder med detaljer som textbildeksillustrationer är bra på. Det är därför synd att det inte finns så många bildberättelser som inte har ett barnligt anslag. Det skulle vara spännande att se hur olika typer av bilder kan inspirera olika personer.

- Det fina med Silent Books är att man kan vara så flexibel, de bjuder in till så mycket, säger Elisabeth. Det blir inte heller ett helt naturligt samtal om man är bunden till böcker men det blir en början till samtal och språkträning.

Apropå rummet; arbetsgruppen understryker flera gånger hur viktigt det är med stämningen och klimatet i gruppen. Osäkerhet kan få den mest talföre att bli tyst och det blir ännu viktigare att känna sig trygg när man har språksvårigheter. Självklart blir det då också viktigt hur rummet är utformat. Det bör vara ett rum som signalerar lugn och avspänning, som är mysigt och bekvämt.

Böcker och bibliotek är laddat

- *Det finns en spänning omkring både böcker och bibliotek som måste övervinnas. Därför är det viktigt att böckerna finns där hela tiden ändå, och att man refererar till dem. Ett stegvis närmande. Böcker, liksom biblioteket, kan vara laddat för någon som inte längre behärskar sitt språk och läsning som man tidigare har kunnat, och därför är det viktigt att bjuda in olika målgrupper till biblioteken, menar arbetsgruppen. Det märks också på deltagarna att träffarna har varit betydelsefulla för det finns ett intresse att fortsätta träffas även efter projektets slut.*

- *Biblioteken ska enligt lag arbeta med personer som har något funktionshinder och med språkutveckling. På samma sätt som biblioteken arrangerar sagostunder kan biblioteken också arrangera samtalsträffar; lite som språkcafé helt enkelt, menar Maria.*

3.8 Anpassad gymnasieskola Nässjö

Fakta: Anpassad gymnasieskola

Anpassad gymnasieskola i Sverige är fyraårig och frivillig och vänder sig till ungdomar med utvecklingsstörning. Det finns nio yrkesinriktade nationella program. Det finns också individuella program för elever som behöver en utbildning som är anpassad för de egna förutsättningarna. Det finns cirka 300 gymnasieskolor i Sverige. Av dessa är många kommunala skolor som erbjuder program inom gymnasieskolan, och hos dessa går det ibland bara ett par elever.

Intervjuade:

Lisbeth Hansson, specialpedagog, utvecklingsstörning

Elisabeth Magnusson, projektledare Silent Books, Regionbibliotek Region Jönköpings län.

Vanja Stenwall, speciallärare med inriktning utvecklingsstörning

Elin Streiffert, ungdomsbibliotekarie, Nässjö stadsbibliotek

Brinellskolan

Brinellskolan är en stor gymnasieskola med 1500 elever varav 7 går på individuella särprogrammet som är 4-årigt. Eleverna i gruppen är 16 - 20 år och de har alla en ganska grav utvecklingsstörning. Representerade diagnoser är bland annat autism, Downs syndrom och intellektuell funktionsnedsättning. En elev har väldigt låg utvecklingsnivå, hennes gensvar kan bestå i att avge ljud.

Målgrupp

Det här är en grupp som är mycket personalkrävande. Det krävs att personalen har hög grad av närvaro och är mycket aktiv. I allt arbete gäller det för personalen att "kicka igång" eleverna.

- Man måste vara karismatisk och aktivt locka fram eleverna, och fånga in dem.

- Gruppen är inte självgående på något sätt, menar Vanja. Hon fortsätter, I den här gruppen där alla inte är talande har vi mimik och ögonkontakt som kommunikationsmedel.

- Det är mycket långsamt tempo i gruppen men det handlar om stora känslor, konstaterar Elisabet.

Syfte

Att öka elevernas förmåga till kommunikation. Att använda böcker och bli bekant med litteratur. För folkbibliotekets del är det ett sätt att arbeta uppsökande med funktions varierade.

Böcker

De har jobbat med alla Silent Books som de har tillgång till. Varje gång har Elin haft med sig en bunt. De har testat nya under gång och gruppen reagerade positivt på nya böcker. Mera komplicerade vimmelböcker som *Where is Waldo?* har däremot inte gått att använda. Pekböckerna har inte heller varit med. En bok som gått särskilt bra är *Hålet* av Öivin Torseter, vilket är överraskande eftersom den kan uppfattas som svår. *Ankomsten* av Shaun Tan har också fungerat. En elev tyckte särskilt mycket om *Fröet* av Jennie Ekström.

- Är det problem i gruppen med att böckerna uppfattas som för barnsliga?

- Ungdomarna har inte reagerat på det - men pedagogerna gör det!

- Även om man är på låg utvecklingsnivå, så har man ändå varit med om mycket, menar Lisbet Hansson. De tycker att utbudet i stort sett varit bra. Alla elever har visat sig ha olika intresseområden och har reagerat väldigt olika på olika böcker.

Arbetssätt

Det har varit en kompetensutveckling för bibliotekarien som nu är duktig på att fånga upp signaler från eleverna.

- Första gången var de mycket blyga, men sen har det vartefter gått bättre och bättre.

Pedagogerna förklarar att det nog har gått bättre och bättre också för att de jobbat mycket med att förbereda besöken. Allt måste vara förberett in i minsta detalj. Vem ska sitta med vem och precis vad som ska hända. Schemat finns alltid uppsatt så att dagarna ska bli förutsägbara.

Mötet med böckerna går till på lite olika sätt. Vanligast är att böckerna skickas runt och så får man välja en. Eleverna öppnar boken och så bläddrar de och tittar. Sen väljer de något som fångar dem och väljer ett ord att beskriva den med. Ordet skrivs ner på tavlan och utifrån dem görs en gemensam berättelse. Vanja berättar om en elev som gärna ville använda sina egna ord, inte de som stod på tavlan, vilket betyder att hen verkligen fått en egen upplevelse av boken.

Elisabeth har en egen metod när hon arbetar med språkliga uttryck och berättelser. Hon utgår alltid ifrån en känslomässig, positiv upplevelse.

- Det är därifrån motivationen att uttrycka sig kommer ifrån menar hon. Det är viktigt att det är en delad upplevelse säger hon och beskriver kommunikationsprocessen som en triangel: jag, du, boken/bilden. Det är ett gemensamt tittande som driver igång kommunikationen även om det sker med andra uttryck än ord.

- Efter den känslomässiga upplevelsen kommer språket. Men denna gruppen måste man ge en knuff in i bilden, säger Elisabeth.

- Och hur går det till att knuffa in eleverna i bilden?

Ja det sker på sju olika sätt, säger pedagogerna skämtsamt. Men denna gången fungerade det när Elisabeth hjälpte igång processen med ett "det var en gång", den koden förstod de och kunde komma igång och fylla på med orden.

En gång plockade pedagogerna fram böckerna vid ett annat tillfälle än de planerade torsdagarna. Då tittade eleverna lite på dem, men sen rann det ut i sanden. Pedagogerna menar att eleverna är väldigt situationsbundna. Det ska vara planerat och de ska vara förberedda. Samtidigt måste man kunna improvisera utifrån situationen.

Elin har upplevt det positivt att arbeta tillsammans med Elisabeth och tycker hon lärt sig att improvisera utifrån gruppen med stöd av henne. Hon menar att det finns många föreställningar om hur man ska göra inom bibliotekaryrket. Utmaningen med Silent Books är att man måste improvisera. Elin och Elisabeth har haft som grundtanke att inte komma och visa hur man gör; det är eleverna som ska komma fram till den grad de klarar av. Pedagogerna understryker att man måste samtidigt styra, annars blir det ingenting

Ett önskemål är att kunna ha flera böcker, en klassuppsättning, av samma titel så att man kan försöka få en gemensam upplevelse - alternativt visa boken på skärm. Gruppen har tidigare jobbat med en klassuppsättning av *Ringaren i Notre Dame* av Victor Hugo/Maj Bylock, vilket var lyckat.

Ett problem är att det i skolbiblioteket inte finns något som är anpassat till denna grupp. I den mån de besöker bibliotek handlar det om folkbiblioteket. Pedagogerna menar att det borde finnas material för denna grupp precis som för alla andra elever i skolbiblioteket. Men samtal med skolbibliotekarien är planerat och rektor är positiv.

Resultat

Pedagogerna menar att arbetet med Silent Books hjälper eleverna att samlas kring en gemensam aktivitet på ett enkelt sätt. Undervisningen är annars starkt individualiserad. Pedagogerna hoppas att det ska kunna inspirera familjerna att gå till biblioteket även på fritiden för att skapa en känsla av att biblioteket kan vara ett ställe även för dem.

- Ger de uttryck för läsupplevelsen på något sätt när de läst? Ja, de vill visa när de upplever något starkt.

- Så fort man är delaktig uppstår det någon form av kommunikation säger Elisabeth. Hon nämner en pojke som deltar väldigt lite som ändå lyfte blicken vid ett visst tillfälle när hon sa något om en bok, vilket en av pedagogerna också noterade. Så små uttryck kan det handla om att fånga upp.

3.9 Migrantmammor, Skellefteå

Intervjuad:

Rose-Marie Lindfors, dramapedagog och berättare

- Du har jobbat med Silent Books i många olika sammanhang. Kan du berätta något om det?

- Jag har använt dem tillsammans med flyktingfamiljer och barn, men mest med tonåringar som går i förberedelseklasser och vuxna flyktingar. Men jag arbetar också i helt vanliga skolor med

barn som har det svårt med läsningen och där lärarna jobbar jättemycket med läsförståelse. Jag har haft en kurs med speciallärare som ifrågasatte sitt vanliga läsfrämjande material när de träffade på Silent Books.

- Det här är ju nåt helt annat, sa de, och menar att det innebär ett annat sätt att jobba. Men Silent Books lyfts ju inte fram som möjligt läromedel. De lyfts knappt fram på biblioteken heller.

- Jag skulle till exempel önska att biblioteken gjorde Silent Books-hyllor!

- När kom du först i kontakt med Silent Books?

- Det var på en konferens där jag träffade Mariella Bertelli som kom direkt från Lampedusa. Hon betonade att de hade mycket fokus på bilderna och sen kom berättelserna och språket.

- Jag jobbar också så att i första hand så kommer upplevelserna av bilderna och berättelserna; vad de väcker; vad man kan samtala om ... och sen kommer språket. Det är utifrån den konstnärliga upplevelsen som man får språket.

Även om frånvaron av text är frigörande väcks också lusten att läsa böcker. Kan jag läsa om det här, frågar eleverna.

- Förskollärarna har lite tappat bort det här som de gjorde tidigare, menar Rose-Marie, de satt tillsammans med barnen, berättade sagor, fantiserade... Fantasi och berättelser det är det barnen behöver, det är då språket växer.

Målgrupp

- Du har också jobbat med nyanlända kvinnor?

- Jag jobbar med en grupp som heter Migrantmammor. De kommer från Somalia, Eritrea, Afghanistan, Syrien. De flesta har levt i flyktingläger och varit enormt pressade.

Många har dålig skolbakgrund och en del är analfabeter. Att tänka sig att lära sig ett nytt språk är ett väldigt stort steg. Det är främst somalierna och kvinnorna från

Afghanistan som inte har litteraturvana. Syrierna däremot har utbildning och är läskunniga. Några av kvinnorna går på Sfi och andra inte. Åldrarna varierar från gamla, gamla kvinnor till gymnasieålder. De kommer dit, de lagar mat och de får språkstöd. Jag har träffat dem under ett års tid.

De kastas in i ett samhälle där de ska fungera ganska snabbt, de ska till exempel in i Sfi, trots att de inte ens vet om de får stanna kvar.

Det är ju mycket hårdare nu än förut (innan asylpolitiken stramades åt 2016). Många av dem mår väldigt dåligt, de har barn, männen är antingen döda eller har tappat mycket av sin aktning. Kvinnorna bär ett tungt lass. Gruppen har blivit som en fristad.

Syfte

Syftet är att stärka språk, och identitet. Det ska i förlängningen ge en känsla av att kunna styra sitt liv och känna sig delaktig i samhället (empowerment).

Arbetssätt

Gruppen träffas två gånger i veckan. Under det ena tillfället är det fokus på läxhjälp för de som går Sfi med hjälp av volontärer som är pensionerade lärare. Den andra gruppen är Rose-Maries berättargrupp där hon använder det muntliga berättandet som metod för språkträningen.

- *Jag jobbar bara med berättande, dramaövningar och med Silent Books. Jag ger en möjlighet att använda hela kroppen och rösten i språkträningen. Metoden går ut på att använda sig av kroppen, fantasin, alla sinnen och att vara delaktig, att språket får användas i ett sammanhang som alla har tillgång till.*

- *Från början ställer jag i ordning rummet. Det får inte kännas som om de kommer till skolan. Det är viktigt att kunna sitta och se varandra, man vill vara synlig. Jag jobbar alltid i en cirkel. Oavsett om vi känner varann eller inte inträder ett lugn. Jag börjar alltid med en runda. Jag ställer frågor om sånt som jag antar att alla kan svara på. Det är frågor som handlar om vem man är, vad man längtar efter, vad man gör etc. Oftast om vardagssaker till att börja med. Jag kan också börja med att vi sjunger tillsammans, nåt där jag vet att alla ska ha möjlighet att kunna säga nånting utan att känna sig bortgjord eller inte kunna svara. Visa sig själv. Det ska ske i början; här är jag, jag är sedd och jag ser er.*

- *Hur presenterar du böckerna?*

- *När jag använder böckerna bland flyktingar presenterar jag böckerna genom att de ligger framme, alla får undersöka dem, jag ger tid att låta varje person upptäcka boken. Sen brukar jag be en och en att berätta vad de ser, om det finns en berättelse i boken, vems är den berättelsen? Sen kommer reflektionerna av sig själva, många vill berätta om sig själv då, om sina egna erfarenheter. Och många tycker om att lyssna, man kan lära sig språk på olika sätt. I dessa sammanhang så använder jag böckerna under en lång period, så länge de behövs, så länge böckerna har något att berätta och så länge man kan skapa något nytt ifrån dem. Det skapas ofta många nya berättelser, dikter, bilder.*

- *Sen gör jag en övning som har att göra med kroppen. Det kan vara nåt fysiskt, en dramalek, men inte tävling, Alla som... till exempel. Man sitter i ring och en person står i mitten och en stol är borta. Den som står i mitten kan säga: alla som åt frukost i morse byter plats, eller: alla som har svarta skor byter plats. Den här vill de aldrig sluta göra - på tal om att bli synlig. När de har kommit in i ringen vill de inte kliva ut. De "låter bli" att hitta den tomma stolen för att slippa gå ur ringen. Språket får en funktion när man till exempel ska säga "alla som har glasögon" till exempel. Det går också att temalägga denna lek. Man kan tex säga: - Alla som har vågat...eller - alla som drömmer om eller - alla som längtar efter... då kan det bli riktigt djupa samtal. Övningarna innebär att man hör andra prata och lär sig på det sättet.*

- *Från början ger jag dem olika modeller/mallar för hur man kan berätta, till exempel "Det var en gång". När de sen ska börja berätta märker man att de använder de formerna för sina berättelser. Till exempel: - En gång när jag var liten... eller: - En gång när jag var 20 år... etc. Mallen blir som ett stöd för dem och de bygger sin berättelse utifrån den.*

- *Om jag lägger fram bilder eller olika böcker, så vet jag ju aldrig vad som kommer ut av det. Det blir olika varje gång. Det gäller att bara lyssna, vara nyfiken och se vad det blir. Efteråt säger de ofta: tack för att jag fick berätta min berättelse, för det gör att jag vågar mer, vågar ta plats mer. För dem är det identitetsbyggande.*

Rose-Maries metod kan sammanfattas:

1/ sitta i ring - placering i rummet ska skapa trygghet och ge möjlighet att uttrycka sig på det sätt man kan. Det ska ske i början.

2/ någon fysisk övning som på något sätt är kroppslig, till exempel alla som ... byter plats (alla som har ätit frukost byter plats etc). Språket hänger ihop med allt, även med kroppen poängterar Rose-Marie.

3/ fantasiövning och berättande. Det kan vara kopplat till föremål eller bilder eller böcker eller ord som leder till eget berättande.

Böcker

- *De berättelser som gör att man får möjlighet att berätta om sin egen längtan och sin egen sorg är de som fungerar bäst. Böcker som har teman som handlar om: hur ska jag ta mig vidare? En sån bok är Fröet, av Jennie Ekström, den handlar ju om ensamhet och längtan, men även Resan (Aaron Becker). Det är många Silent Books titlar som handlar om ensamma personer. Man måste gå in och titta ordentligt och försöka tänka sig in i vad det handlar om, lägga till det som inte står i en text. De kanske har fått lämna allt de äger och har - kanske till och med sina egna barn - de kanske längtar efter släktingar och vänner, det nya livet blev kanske inte alls som de tänkt sig. De vuxna som jag möter säger att berättandet ger dem möjligheter att sätta ord på sina egna liv, vilka de är, vad de längtar efter. Böckerna är hoppfulla - precis som i folksagor finns det lösningar - och de ger hopp om att det kan finnas sätt att hitta fram.*

- *Mirror av Jeanni Baker, (som jämför en australisk och en marockansk familj). Den väcker frågor om hur man lever i olika länder.*

Bara en sån sak som att man läser från olika håll. Det finns faktiskt många som inte ens vet att man läser från olika håll (man kan bläddra Mirror från två håll, den "arabiska" delen bakifrån, så att varje uppslag består av en sida från de olika familjerna som kan jämföras).

- *Silent Books finns ju mest som barnböcker. Tidigare när jag jobbat med bilderböcker har jag mött motstånd - Jamen det här är ju barnböcker ska vi läsa det? Fast styrkan i barnböcker är ju att de innehåller något för alla, de tar ofta upp livsfrågor. När det gäller Silent Books har jag faktiskt aldrig mött det motståndet. Men ändå saknar jag att det inte finns fler titlar än Mirror och Ankomsten som har vuxentilltal.*

Flotsam, av David Wiesner, har Rose-Marie också använt. Hon berättar om en kvinna som haft stor hjälp av den. Hon använde frågorna i IBBY's handbok och började skriva om allt hon såg. Det blev till slut fyra - fem A-4 ark. Rose-Marie började då använda Silent Books även inom Sfi-undervisningen.

Andra titlar som Rose-Marie använt och tycker är bra är: *Roosters Revenge*, Béatrice Rodriguez, *The Giant Seed* av Arthur Geisert och *Zoom* av Istvan Banyai. De flesta av dessa titlar är inte utgivna i Sverige mer de går lätt att köpa via nätet.

Resultat för målgruppen

Rose-Marie ger exempel på kommentarer de fått från en utvärdering:

- *Jag förstår det nya språket bättre nu när jag hör andra berätta, och jag kan relatera det till mina egna erfarenheter och till min kunskap.*

- *Jag kan berätta utifrån det jag redan kan, jag kan säga det jag behöver säga, jag kan drömma och fantasera, jag får vara ledsen och gråta och jag får vara mig själv. Jag är inte så ensam längre.*

-Bilderna i böckerna hjälper mig att få kontakt med mina minnen, mina erfarenheter, och min fantasi. Fantasin ger mig hopp om en framtid.

- Jag har inte vågat prata svenska inför andra tidigare, men nu vågar jag.

- Vi skrattar väldigt mycket, det är skönt. Livet är hårt nog ändå.

- I en trygg situation, där man med utgångspunkt i sig själv och de andra medlemmarna i gruppen tränar språket, stärks även identitet och självkänsla, säger Rose-Marie. Ett annat resultat är att intresset för att läsa och själv ta del av innehållet i böcker också ökar.

- Det är svårt att komma fram med informationen om Silent Books. Jag har en önskan att läromedelsförlagen fick nys om de här böckerna, de borde in i skolans läromedelscentraler eftersom de är fantastiska verktyg när det gäller lärande. Det finns ändå en tilltro till att läromedel som kommit ut på ett läromedelsförlag är tillförlitliga. Det finns onödiga barriärer och kategorisering av genrer som skapar onödiga klyftor. Lärare tänker inte på att de böckerna som finns på biblioteket kan finnas även i skolan och fungera som läromedel.

”

Det finns onödiga barriärer
och kategorisering av genrer
som skapar onödiga klyftor.

4. Summering

De pedagoger och bibliotekarier som intervjuats tilltalas framförallt av att metoden är flexibel och kan anpassas efter målgrupp oavsett antal, ålder, tillgång till teknik etc. De tycker att det är lätt att aktivera deltagarna utifrån bilderna, och poängterar särskilt att barn som annars inte är aktiva blommar upp. Pedagogerna menar att textlösa bilderböcker passar både för att träna språk allmänt, som i grupper där deltagarna har språksvårigheter, och för att träna ett nytt språk. Några projicerar bilderna på skärm, vilket ökar tillgängligheten

Det bör understrykas att bokens form och upplägg har stor betydelse för hur den fungerar i grupp. En del böcker inbjuder till associationer och egna berättelser, andra mera till återberättande av vad man ser.

Efterbearbetning har oftast varit att rita eller måla. Flera nämner att man brukar sätta upp bilderna tillsammans med en bild från den aktuella boken, och att det gör att barnen återkommer till berättelsen och repeterar handlingen.

Flera nämner att det krävs hög grad av närvaro och aktivitet av pedagogen. Det är ett mer aktivt sätt att jobba med språk och bild än de vanliga lästunderna. Tove Frankow Crivellaro från Knivsta sade i sin intervju:

- Det är verkligen så att vuxna måste upp ur sin bekvämlighetszon när de ska tolka bilder tillsammans med barnen. Barnen kan ju briljera, de ser saker som jag aldrig lagt märke till vilket är väldigt kul.

Eftersom barn oftast är mer tränade på att läsa bilder än vuxna blir lässituationen mer jämlik när alla tillsammans ska tolka vad som händer i bild.

5. Referenslitteratur

Children Reading Pictures, Interpreting Visual Texts, Evelyn Arizpe, Morag Styles, 2003

Edwards, Agneta, Boksamtal med bilderböcker, natur och kultur, 2017.

Körling, Anne-Marie, Textsamtal och bildpromenader, lärarförlaget 2017.

Lindfors, Rose-Marie, Silent Books. En handbok om textlösa bilderböcker fyllda med berättarkraft. Ibby, 2015.

Nikolajeva, Maria, Bilderbokens pusselbitar, Studentlitteratur, 2000.

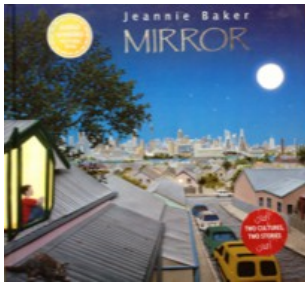
Picturebooks, representation and narration. Edited by Bettina Kümmeling-Meibauer. Routledge, 2014.

Visual journeys through Wordless narratives. An international inquiry with immigrant children and the Arrival. Bloomsbury academic, 2014.

Wordless Picturebooks - in practice and theory. Ordlösa bilderböcker - i praktiken och teorin. Erica Kozma och Louise Hultgren, 2018. Degree Project with Specialization in English and Swedish Studies in Education. 15 Credits/högskolepoäng, Advanced Level. Malmö universitet.

5.1 Tipslista över Silent Books, 2025

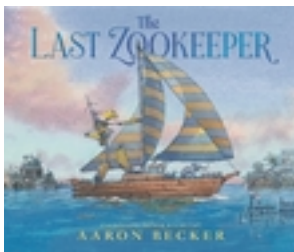
Baker, Jeannie: Mirror (Amnesty international)

I den här boken får man följa två pojkar under en dag. Den ena bor i Australien, men det skulle nästan lika väl kunna vara i Sverige. Den andra bor i Marocko. Man börjar att läsa boken i mitten och berättelserna växer fram, parallellt, åt varsitt håll. Det är mycket som skiljer de båda pojkarnas liv åt. Men också mycket, väl värt att prata med barnen om, är lika. En oväntad händelse med en matta binder de båda pojkarna samman.

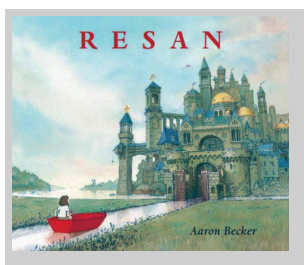
Bányai, István: Zoom (Viking and Puffin)

I denna bok zoomar perspektivet ut hela tiden och sammanhangen förändras. Ett mönster visar sig vara en tuppkam, tuppen befinner sig på en gård, gården är en modell, modellen befinner sig på en affisch osv.

Becker, Aaron: Last Zookeeper

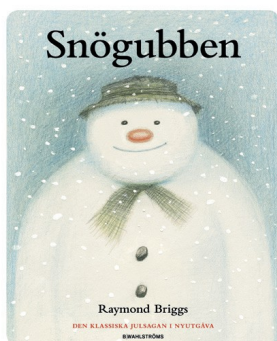
Djurskötaren, som liknar en robot sammansatt av olika mekaniska delar, vandrar runt och matar olika grupper av djur i ett vattendränkt landskap med olika öar och byggnader, en del gamla ruiner. Det börjar regna och vattnet dränker byggnader och öar mer och mer. Djurskötaren får idén att bygga en båt så att han och alla djuren kan fly från översvämningen.

Becker, Aaron: Resan (Abc förlag)

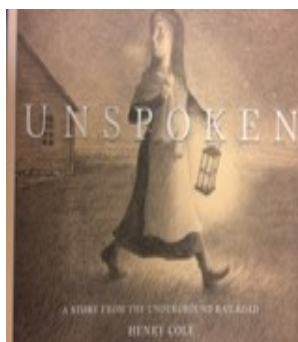
En flicka har det tråkigt, familjen är upptagen med annat och hon sitter på sin säng och surar. Då hittar hon en röd krita på golvet, ritar en dörr ut ur rummet och in i en fantasivärld, där hon själv kan styra med sin röda krita. Det är en ovanlig och äventyrlig värld hon har kommit till, men kritan hjälper henne att ta sig ur svåra situation.

Av Aaron Becker finns även: Kartan och Återkomsten

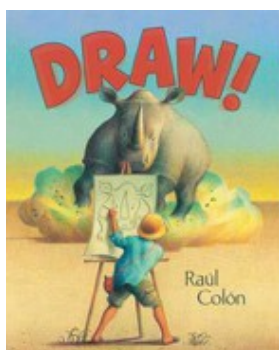
Briggs, Raymond: Snögubben (B. Wahlströms)

En pojke bygger en vintrig dag en snögubbe i trädgården. På natten vaknar pojken och ser att snögubben är levande och nu startar ett fantastiskt äventyr. Först visar pojken sitt hem och sitt liv för snögubben och sedan flyger de tillsammans ut och ser världen i den vintriga natten. Boken är en klassisk julsaga med vackra bilder i milda färger.

Cole, Henry: Unspoken a Story from the Underground Railroad ((Beach Lane Books)

En flicka bor på en bondgård och man förstår att det är längesen. Soldater passerar förbi till häst, är det ett krig som pågår? Flickan får i uppgift att hämta mat i ett förråd och ensam därinne, gömd bakom majsen finns någon gömd! Boken är tecknad i svartvita bilder som ofta är laddade med spänning och utmanar fantasin. I ett efterord förklarar illustratören att boken beskriver tiden för inbördeskriget i Usa (1800-talet). Slavar flydde då från södern och gömde sig på gårdar där man var emot slaveriet.

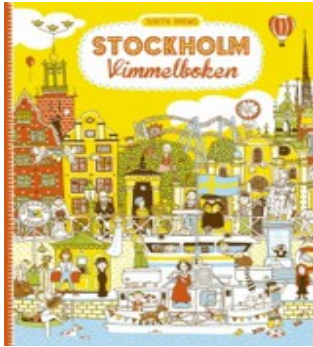
CoLon, Raul: Draw (Simon & Schuster)

En pojke som heter Leonardo föreställer sig att han befinner sig i ett landskap kanske Afrika, och att han sen ritat i olika dramatiska situationer. Först möter han en noshörning, sen några apor... han har sällskap av en vänlig elefant som räddar honom.

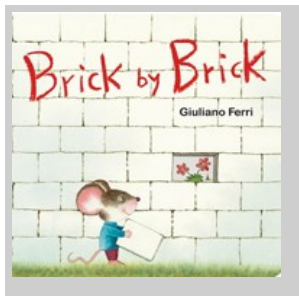
Dorémus, Gaëtan: Bear despair (Enchanted Lion)

När stora björnens lilla nallebjörn blir stulen och ivägslängd av en krokodil blir han rasande och slukar hela krokodilen. Historien upprepar sig med flera farliga och stora djur; ett lejon, en elefant - man ser hur de ramlar runt i björnens väldiga mage. Till slut lyckas björnen få fatt på sin kära nallebjörn, blir nöjd igen och spyr ut alla djuren. Historien handlar om hur stora björnen trotsar alla faror för att få lilla björn tillbaka.

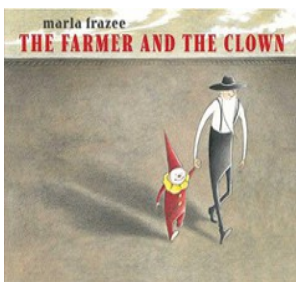
Drews, Judith: Stockholm - Vimmelboken (Lilla Piratförlaget)

Många människor och figurer vimlar runt i Stockholm i denna textlösa bilderbok. Det är kända och okända människor, djur och figurer som man kan följa på varje uppslag. Vi befinner oss i gamla stan, city, på Södermalm och Djurgården. På baksidan finns ett tiotal bilder på personer med frågor; t ex vad tar Estelle med sig till city?

Ferri, Giuliano: Brick by Brick (Minedition)

Djuren hjälps åt att ta ut stenarna ur muren och det visar sig att de kan bygga en bro över till en grupp andra barn med stenarna.

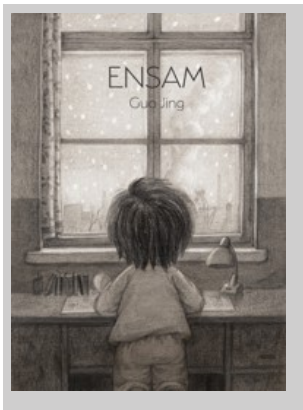
Frazee, Marla: The Farmer and the Clown (Beach Lane Books)

En bonde jobbar på sina åkrar i ett prärielandskap. Han ser ett tåg komma vid horisonten lastat med cirkusvagnar. En liten clown faller av. De lär känna varandra, gubben tröstar clownen och hen får hjälpa till med alla sysslor på gården. Men harmonin varar inte för evigt, en vacker dag dyker tåget upp igen och clownen återförenas med sin familj. Bonden återvänder ensam till sina åkrar. Men en liten apa tassar efter honom utan att han märker de

Frödén, Gabrielle: Ett borttappat får

En herde vilar i lugn och ro med sina fem får. På promenaden när han räknar in fåren fattas plötsligt ett. Han vänder om för att leta och det är inte lätt, men till slut är friden återställd. Efter Lukasevangeliet 15:4-6.

Guo, Jing: Ensam (Chin lit)

Ett litet barn blir lämnat ensamt hemma när föräldrarna går till arbetet. Hen försöker sysselsätta sig, men det blir långsamt och hen tar sin lilla leksakshjort med sig i sin portmonnä och går ut i vinterlandskapet. Hen sätter sig på en buss, råkar somna under färden och vaknar upp på en helt främmande plats. Men en hjort kommer till hens hjälp och det bär av på en hisnande resa. De många bilderna är svartvita och lite drömlika.

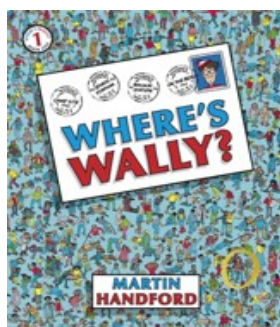
Groth, Julia: Var är mitt ägg

En spännande och humoristisk berättelse om en höna som värper ett ägg som kläcks så pass att ett par små kyllingben sticker ut ur ägget och passar på att vandra i väg, men trillar i ett hål. Läsaren får simultant följa hönans oroliga sökande ovan jord och äggets spännande och äventyrliga färd under jord.

Per Gustavsson, Hej, hejdå

Att mötas, tillbringa en tid tillsammans och sedan skiljas åt, det är livet i ett nötskal. Ensamhet, gemenskap och livets oförutsägelsebarhet på gott och ont. Stor livsvisdom i småbarnsboksformat. En samtalsskapande bok för alla åldrar. Till synes enkel, men rymmer mycket och för den som har öga för detaljer finns mycket att upptäcka.

Handford, Martin: Where´s Wally? (Walker Books Lt)

Wally, några av hans vänner och hans hund färdas genom en rad olika miljöer - en strand, en safaripark, en järnvägsstation, ett museum, en affär, en campingplats m fl. Det gäller för läsaren att hitta honom, vännerna, hunden och vissa små saker på de olika platserna, något som kan vara ganska så knepigt ibland.

Jihyeon Lee: Simbassängen (Mirando)

Simbassängen är överfylld av badande, skrikande människor som knuffas och trängs i solvärmen. Vattnet stänker överallt och ljudet är öronbedövande. Pojken med badmössan tvekar, men dyker till sist i han också. Och där, i det svala vattnet under ytan, möter han en helt annan verklighet; en alldeles tyst och sällsam värld ...

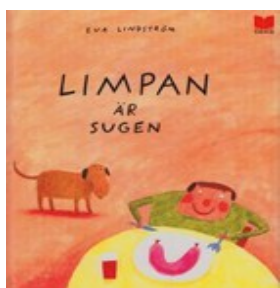
Kastelic, Maja: Pojken och huset (Atrium)

Pojken ger sig iväg ifrån sitt hus tidigt på morgonen -det är mörkt ute - då får han se en katt som han börjar följa efter. Och katten har ett speciellt mål i sikte...

Kerascoët, :Vanessa och jag. - Modet att vara snäll

En bok med mycket uttrycksfullhet och känslor i en finstämd stil. Finns mycket för barn och vuxna att känna igen sig i och samtala kring. En elev kommer ny till en skola. Blir retad, men en annan elev ser och reagerar och väljer att aktivt göra något åt saken. Berättelsen är inspirerad av en sann berättelse. En mobbad student fick eskort av 300 skolelever som valde att skydda henne.

Lindström, Eva: Limpan är sugen (En bok för alla)

Tanten hugger in på en korv och hunden är väldigt hungrig och sugen. Kommer hon att dela med sig?

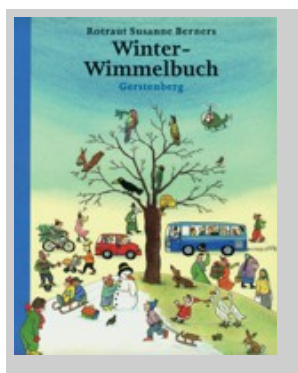
Lindström, Eva: Katten och apan

Katten och apan berättar historien om hur Katten uppfinner stekpannan och Apan ser till att det blir kvällsmat.

Pinkney, Jerry: The Lion & the Mouse (Walker books ltd)

I boken återges en fabel av Aisopos. Den lilla musen fångas av lejonet som, mot vad man först tror, släpper musen fri. Vid ett senare tillfälle befriar musen lejonet som blivit infångat i ett nät. Det är en bok som innehåller många känslor som ondska och rädsla men fram för allt hjälpsamhet, vänskap och värme.

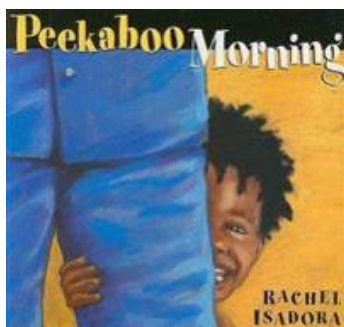
Rotraut, Susanne, Berner: Winter-Wimmelbuch

I sju omsorgsfullt detaljerade och innehållsrika uppslag får vi följa ett antal personer i olika åldrar under en vinterdag. Vi möter dem i ett stort hyreshus på första uppslaget och sen kan vi följa dem och vad de gör på de olika uppslagen. Ofta är det lite klurigt att förstå vad de råkar ut för, vilka de träffar osv. Det finns en wimmelbok för varje årstid och även andra böcker på olika teman av illustratören.

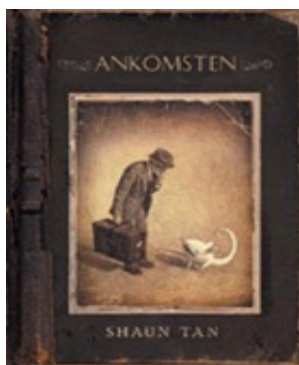
Rotraut, Susanne Berner: Den flygande hatten

En pojke går med en stor hatt på huvudet. Plötsligt kommer en vindpust och hatten flyger iväg. Sedan far den från huvud till huvud tills den hamnar hos pojken igen. Hatten flyger runt under ett helt år och vi får möta de olika årstiderna.

Rachel, Isadora: Peekaboo Morning (G.P. Putnam's Sons)

Ett barn ca 1,5-2 år kikar fram bakom olika personer och föremål; bakom pappas ben, bakom bordet, nerifrån marken eller golvet och får syn på olika saker och personer. Stämningen är vänlig och bejakande gentemot barnet.

Tan, Shaun: nkomsten (Kabusa Böcker)

En man lämnar sin fru och sitt barn för att söka en bättre framtid på andra sidan av ett stort hav. Han kommer till en förvirrande stad där allt är främmande. Han måste hitta ett ställe att bo på och mat men har väldigt lite pengar. Han får hjälp av vänliga främlingar.

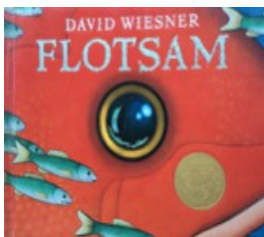
Thé Tjong Khing: Var är tårtan (En bok för alla)

Herr och fru hunds tårta är stulen. Var har den blivit av? När de jagar tjuvarna händer den ena dramatiska händelsen efter den andra. Kaninen tappas sin leksak. Apan stjälar kattens hatt. Lilla grisen går vilse. Till slut fångas tjuvarna in, och då blir fest.

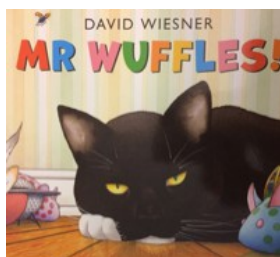
Tolman, Marije & Ronald: The Tree House (Lemniscaat Usa)

En isbjörn simmar ut till en ö på vilken det står ett stort träd och i toppen av trädet finns en trädkoja i vilken han flyttar in. En brun björn tar sig ut till ön i en båt och förenar sig med honom i trädet. Där sitter de och läser i all stillsamhet. Efter hand anländer en rad olika djur till trädet. Alla får komma dit och alla får rum vad de än är för slags djur, stora eller små och hur de än tagit sig dit.

Wiesner, David: Flotsam (Houghton Mifflin)

En pojke leker på stranden och letar vrakgods. Han hittar en kamera med en film i som han framkallar. Bilderna leder till flera överraskande upptäckter...

Wiesner, David: Mr. Wuffles! (Clarion books)

Katten Mr Wuffles bryr sig inte om leksakerna han får. Men så kommer ett litet rymdskepp farande med några eleganta små rymdvarelser inuti. Han jagar dem bakom en dörr in i ett skrymsle, men de överlistar honom.